

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Výtvarné dílo a jiné typy vizuální umlecké tvorby v autorském právu

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2014

VII. ročník SVO

Autor: Zuzana Zajíčková

Konzultant: JUDr. Tomáš Dobichovský, Ph.D.

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšířením, rozmnožováním a sdělováním ve společnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 14. 4. 2014

.....

Zuzana Zajíčková

Pod kování

Ráda bych pod kovala vedoucímu práce, JUDr. Tomáši Dobichovskému, Ph. D. za jeho podporu, pomoc a včasně připomínky k práci.

Obsah

Úvod	5
1) Úvod do autorského práva, principy a prameny práva autorského.....	6
Autorské právo v systému práva a jeho roz len ní	6
Principy práva autorského	9
Prameny práva autorského (vnitrostátní, mezinárodní a evropské)	10
2) Obsah autorského práva u výtvarných d l	13
Osobnostní práva autorská	13
Majetková práva autorská.....	14
Právo dílo užít.....	15
Jiná majetková práva	16
3) Výtvarné dílo a jiné typy vizuální um lecké tvorby	18
Díla malí ská	18
Díla grafická	19
Díla socha ská	19
Jiná díla výtvarná.....	19
Díla architektonická a díla užitého um ní.....	19
4) Sou asné trendy ve vizuálním um ní a jejich autorskoprávní ochrana	20
Seznam literatury.....	25

Úvod

Tato vedoucí práce má za cíl osvětlit základní problematiku autorskoprávní ochrany zejména v oblasti výtvarných a jiných vizuálních uměleckých děl.

Osobně je mi tato oblast velice blízká, jelikož jsem sama umělkyní v oblasti audiovizuálního umění a organizací i technicky se podílím na studentském filmovém projektu (ve funkci producentky a scénářky). Tímto směrem bych ráda pokračovala a rozvíjela se tedy nejen z hlediska uměleckého, ale i právního.

Dovedu, proč se v novat blíže této problematice je hned několik. Umění je součástí života již od nepaměti. Výtvarná díla se začínají objevovat v podobě nástěnných jeskynních maleb již v době pravěku. Od té doby lidstvo přiznalo velký pokrok, přičemž ruku v ruce s rozvojem jejich různých forem nabyla na aktuálnosti i otázka pojetí a míry ochrany autorských práv v užším pojetí (tj. autor samotných) i v širším pojetí (tj. osob, které uměleckou tvorbu financují, dnes bychom řekli producent i sponzor).

Oblast vizuálního a audiovizuálního umění se stává v postmoderní informační společnosti stále více vyhledávaným objektem zájmu. Vizuální dílo v soudobém pojetí není totiž jen dílo výtvarné, resp. malby, kresby, grafiky jako tomu bylo dříve. Rozumí se tím i nejrozumnější typy moderní vizuální performance, videoart, videoinstalace. v souladu, i s ekvapivním, pojetím.

Otázka duševního vlastnictví v souvislosti s autorským právem je aktuálním fenoménem dnešní doby, který nabývá význam hlavně z hlediska mezinárodní ochrany a harmonizace na evropské i světové úrovni. O tom, jak aktuální jsou související otázky, svědčí i rozruch, který vznikl před několika lety v souvislosti s Obchodní dohodou proti padělatelství, známou pod anglickou zkratkou ACTA, Tato mezinárodní obchodní dohoda, uzavřená mezi vybranými partnery s rozhodujícím podílem na světovém obchodě v roce 2011 vyvolala ve světě velmi rozporných reakcí a až masových demonstrací, které vedly k tomu, že dnes jde v podstatě o mrtvý dokument.

Soulad se ukázalo, jak rozporuplné je právě toto téma v dnešním světě poznamenaném dynamickým rozvojem internetu a souvisejících možností šíření informací v etn uměleckých a podobných dělech. Až do relativně nedávné doby totiž byly možnosti šíření vizuálních a audiovizuálních děl velmi omezené a vázané na nutnost dispozice nákladných technických prostředků – kvalitní barevné tiskárny k získání přijatelných reprodukcí

výtvarných děl i audionahrávek vyžadovaly fakticky vlastnictví celých „továren“. Kontrola jejich produkce určené ke komerčním účelům byla tak relativně snadná.

S rozšířením internetu a souasně velmi rychlým rozvojem příslušné techniky, která dnes umožňuje pomocí cenově přijatelné techniky vytvořit „na kolen“ reprodukce i záznamy též profesionální kvality, se tak staly tyto otázky mimořádně aktuální, přičemž dynamika vývoje rychle předbíhá vývoj právní vědy.

Zajímavým aspektem je také, dalo by se říci filosofický, přístup ve věci k chápání této otázky. Zatímco je všeobecně chápán trestní postih osoby, která zcizí, například ze supermarketu, vyvolává postih osoby, která si nelegálně „stáhne“ a „vypálí“ umělecké dílo, reakce velmi kontroverzní. Na druhé straně je však třeba i správně pojmut a definovat, co je a má být předmětem autorskoprávní ochrany.

To vše svádí o tom, že téma mé práce má řadu úskalí a otevřených problémů. Jejím cílem přirozeně není je řešit (tak daleko moje ambice nemohou sahát), ale pokusit se zmapovat současnou situaci.

1) Úvod do autorského práva, principy a prameny práva autorského

Pro řádné uchopení tématu je třeba nejdříve systematicky zařadit autorské právo do příslušného právního odvětví a kategorie práv, vymezit základní instituty a principy.

Autorské právo můžeme z hlediska základního dělení zařadit do odvětví práva soukromého. Tvoří součást práv k výsledkům duševní tvorivosti, přičemž je ale třeba zdůraznit, že například oproti právům k výsledkům duševní tvorivosti individuální povahy. Práva k výsledkům tvorivosti duševní tvorivosti patří mezi základní přirozená lidská práva, která jsou dle ustanovení čl. 10 Listiny základních práv a svobod¹ chráněna zákonem. Předmětem ochrany autorského práva je tedy autorské dílo jako jedinečný výsledek duševní tvorivosti autora.² Z hlediska další kategorizace můžeme hovořit o zvláštních osobnostních právech, nebo náleží jen osobě, jež je schopna vyvinout duševní, intelektuální tvorivost.

¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

² str. 17, Kříž, J., Holcová I., Korda J., Křesánová V., Autorský zákon. Komentář a přílohy související. 2. vydání. Linde Praha a.s. 2005

Autorské právo bývá také zařazeno do systému práv k nemotným statkům, a sice nemotným statkům v oblasti kultury. Klíčovým pojmem je tedy nemotný statek. Jde o statek, který je kvalifikován konkrétním duševním obsahem a jenž je zpravidla závislý na společenských vztazích, aniž by byl ztvárněn v hmotné podobě. Jeho vnímání je nezávislé na existenci hmotného substrátu.³ Prvním podstatným znakem je tedy duševní povaha a s ní související nezávislost na hmotném substrátu. Druhý znak by se dal označit jako zpravidla všudypřítomnosti (neboli potenciální ubiquita) a nezávislost na časem a místem. Nemotný statek může být totiž kdykoliv a kdekoliv, následně i souasně, vnímán a užíván neomezeným počtem subjektů, bez újmy na své podstatě. Těmto znakem je konečně neprevoditelnost, konkrétně u nemotných statků je možný pouze konstitutivní převod.

Další kategorií, o které v souvislosti s autorským právem často hovoříme, je právo duševního vlastnictví. Ve vztahu k právům k nemotným statkům ale nejde o synonymum, jde spíše o podmnožinu kategorie práv k nemotným statkům.⁴ Tady jsme ovšem ještě do úvahy innosti nového občanského zákoníku naráželi na určitý pojmoslovný rozpor. Na jedné straně jsme užívali zcela běžného pojmu „duševní vlastnictví,“ na straně druhé pojem duševního vlastnictví – nemotný statek nebyl v cíli a jako takový nemohl být ani předmětem vlastnického práva. Dle ustanovení § 118 odst. 1 starého Občanského zákoníku šlo o tzv. „jiné majetkové hodnoty.“ Závazně v právním smyslu byla považována pouze věc hmotná (res corporales). Tento problém byl částečně vyřešen odkazem na právní úpravu v Listině základních práv a svobod, podle které „Každý má právo vlastnit majetek.“ Nemotné statky se tedy podřadily právům pod pojem majetku.⁵ Stávající situaci však podstatným způsobem změnil a tedy i částečně překlenul nový občanský zákoník, který po vzoru obecného rakouského občanského zákoníku (ABGB) zakotvil v ustanovení § 496 členění věcí na věci hmotné a nemotné. Věci nemotnou jsou v tomto smyslu práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty. Nemotné statky tedy nabývají povahy nemotné věci. Nová právní úprava ale nepřináší žádné bližší podrobnosti o režimu nemotných věcí a jejich definice tak stále zůstává nejasná.⁶ Zůstává tedy otázkou, zda věci ve smyslu nového

³ str. 25, 27, Kříž J., Holcová I., Korda J., Kesaňová V., Autorský zákon a předpisy související. Komentář, 2. vydání. Linde Praha a. s., 2005

⁴ str. 162, Švestka, Dvořák a kol., Občanské právo hmotné 3. 5. vydání. Wolters Kluwer, 2009

⁵ str. 22- 23, JUDr. Dobichovský, T., Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a innosti WIPO. Linde Praha, a.s.. 2004

⁶ str. 15, Jakl, L. Nový občanský zákoník a duševní vlastnictví. Metropolitan University Prague Press, 2012

obanského zákoníku jsou i autorská díla a práva s tímto díly spojená. Dle teorie nejsou nehmotnou věcí osobnostní autorská práva, která jsou pevně spjata s osobou autora a jsou neprevoditelná. Jinak je tomu ovšem v případě autorskoprávní licence, pomocí které dochází k dispozici s majetkovým autorským právem.⁷

Důležitými prvky autorského práva jsou tvůrčí aspekt a osobnost autora. Podmínkou autorskoprávní ochrany je výsledek – autorské dílo jako odraz autorovy osobnosti. Této schopnosti duševní kreativity, je nadána pouze fyzická osoba. Tvůrčíinnost je úzce propojena s osobními vlastnostmi autora, a proto ji chápeme jako jedinečnou a nezaměnitelnou vlastnost osobitého charakteru. A kolik zákonná definice tvůrčíinnosti neexistuje, můžeme zde odkázat na judikát Nejvyššího soudu.⁸ Ten tvůrčíinnost charakterizuje jako: „*innost spočívající ve vytvoření něhmotného s tím, že dosažení tohoto cíleného i nečleného výsledku závisí v osobních vlastnostech tvůrce, bez nichž by tento výtvor (duševní plod tvůrčí povahy literární, umělecké nebo vdecké) nebyl vůbec dosažen.*“ Nemůžeme se jednat o žádné rutinní i mechanické manuálníinnosti, v případě výtvarných děl tedy nebude podmínkou ochrany výkres, pořízený na základě obkreslení i kopírování, nebo postrádá fantazii, jedinečnost a tvůrčí koncept. Samotný tvůrčí proces je tedy v podstatě faktickáinnost, která z logiky věci sama o sobě v zákoně upravena není. Zákon upravuje až vznik – vytvoření autorského díla a zejména právní důsledky s tím spojené.⁹

Zákon vymezuje podmínky, které musí být kumulativně splněny, aby se mohlo jednat o autorské dílo. V první řadě musí jít o dílo literární nebo jiné dílo umělecké i dílo vdecké. Za druhé se musí jednat o výsledek jedinečné tvůrčíinnosti autora. Jedinečnost zde chápeme ve významu statistické nemožnosti vzniku dvou shodných autorských děl. Posledním kritériem je vyjádření díla v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě. Důležité je si uvědomit, že zde platí doktrína idea – expression dichotomy, na základě které autorské právo nechrání myšlenku samotnou, ale až její tvůrčí vyjádření.¹⁰ Myšlenka musí být vyjádřena určitými výrazovými prostředky, u děl výtvarných se jedná o tvar a barvu. Zde není třeba, aby bylo dílo vnímáno všemi a vnímatelné pro všechny, postačí splnění podmínky v její části odborně způsobilé

⁷ <http://www.epravo.cz/top/clanky/vec-v-pravnim-smyslu-ve-vztahu-k-autorskemu-pravu-82470.html>

⁸ rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4924/2007

⁹ str. 12, Kříž, J. a kol., Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2009 (kapitola Ireny Holcové)

¹⁰ Prokeš, M.: O povaze práv autora a jedinečnosti jako znaku autorského díla, [Právní fórum 7/2012, s. 287]

ve ejnosti - omezené skupin osob. Zcela dosta ující je již sama zp sobilost vnímatelnosti, k reálnému vnímání dojít nemusí.¹¹ Stejn tak není nezbytné, aby dílo bylo zpracováno v trvalém hmotném substrátu, i do asná i pomíjívá podoba substrátu je zcela vyhovující.

V obecné rovin lze íci, že autorský zákon je veden jednak obecnými zásadami soukromého práva, upravenými v ob anském zákoníku, a jednak zásadami zvláštními, typickými práv pro právo autorské a práva související s právem autorským.¹²

Základní zásadou zvláštní a zároveň vlastností autorského práva je již zde jednou uvedená nezávislost na míst , ase i po tu uživatel . Autorská díla se p sobením asu neopot ebovávají, naopak jejich um lecká hodnota postupn vzr stá. V historii je známa ada p ípad výtvarných um lc , jejichž díla nebyla za jejich života vysoce cen na a jimž se opravdového uznání dostalo až mnoho let po jejich smrti. Ustanovení § 9 odst. 2 autorského zákona zase specifikuje vztah autorského práva a práva vlastnického nebo jiného v cného práva. Autorská díla jsou zcela nezávislá na v cech neboli hmotných substrátech, jejichž prost ednictvím jsou vyjád ena. Tyto hmotné nosi e jsou p edm tem vlastnického i jiného v cného práva, naopak p edm tem autorského práva je autorské dílo-nehmotný statek. Zni ením v ci-hmotného substrátu tedy zaniká vlastnické právo (jiné v cné právo), ale právo autorské nikoliv.¹³ V této oblasti mají zvláštní povahu práv výtvarná díla. Výtvarná díla se „v hmotné v ci p ímo objektivizují, proto je zde hmotné vyjád ení fakticky spojeno s myšlenkovým obsahem.“¹⁴ Z právního hlediska ale toto faktické pouto význam nemá, tedy a koliv se zni í jediný exemplá obrazu, autorskoprávní ochrana trvá i nadále. Dílo je možné nov zhmotnit v novém nosi i, v tom p ípad se právn jedná o užití díla formou jeho rozmnožení. Takové rozmnožení m že být v p ípad absence hmotného nosi e žádoucí, protože a koliv právn dílo stále existuje, fakticky m že být zapomenuto.¹⁵

Další významnou zásadou pro všechna práva k duševnímu vlastnictví v etn práva autorského je zásada teritoriality. Autorskoprávní vztahy se ídí právem státu, na jehož území

¹¹ str. 43, K íž, J., Holcová I., Korda J., K es anová V., Autorský zákon. Komentá a p edpisy související. 2. vydání. Linde Praha a.s.. 2005

¹² str. 34, Ivo Telec: N které základní a obecné otázky nového eského autorského zákona (1. ást)

¹³ str. 76, K íž, J., Holcová I., Korda J., K es anová V., Autorský zákon. Komentá a p edpisy související. 2. vydání. Linde Praha a.s.. 2005

¹⁴ str. 129, Telec, I., T ma, P., Autorský zákon. Komentá . 1. vydání. C.H.Beck. 2007

¹⁵ tamtéž

je dílo vytvořeno a užíváno. Kontinentální autorské právo je dále ovládáno zásadou bezformálnosti. Díla není třeba nikam registrovat ani zapisovat, ochrana vzniká automaticky okamžikem vytvoření díla.¹⁶ Ve skutečnosti je ale tato otázka mnohem složitější. U nich kterých typů děl je velmi komplikované dokázat okamžik jejich vzniku. U výtvarných děl může být tento problém prokázání vzniku díla často nemožné například ve výstavě, tedy vystavením díla například v rámci vernisáže. V praxi se ale velice často setkáváme s registracemi a evidencemi autorských děl prováděnými různými institucemi. Stejně tak je poměrně častým jevem uložení autorského díla v hmotné podobě do notářské nebo advokátní úschovy nebo sepsání díla ve formě notářského zápisu. Jde o postup, který má ale pouze procesní (důkazní) význam a i ten je velmi diskutabilní.¹⁷

Autorský zákon přímo vymezuje koncepci autorství v ustanovení § 5. Zde je zakotven autorský princip, podle kterého je originárním subjektem práva pouze fyzická osoba, jež dílo skutečně vytvořila. Osoba právnická tak může být pouze odvozeným subjektem a nabýt pouze odvozené oprávnění. Doplnující zásadou je zásada pravdivosti – autorem je fyzická osoba, která dílo vytvořila na základě vlastní tvůrčíinnosti. K vytvoření díla tedy stačí samotná právní subjektivita, kterou má fyzická osoba již od narození. Pro jakékoliv nakládání s dílem je ovšem nezbytná způsobilost k právním úkonům.¹⁸

Obecně můžeme prameny autorského práva rozdělit do tří kategorií – prameny vnitrostátní, mezinárodní a evropské.

A) vnitrostátní

Těžiště právní úpravy autorského práva spoívá v národním právu.¹⁹ Ústavní základ autorskoprávní ochrany je obsažen již v zákoně č. 2/1993 Sb., v Listině základních práv a svobod,²⁰ jejíž čl. 34 odst. 1 stanoví: „Práva k výsledkům tvůrčí duševníinnosti jsou chráněna zákonem.“ Primárním vnitrostátním pramenem právní úpravy je autorský zákon,

¹⁶ str. 44, Kříž, J., Holcová I., Kordáček J., Křesťanová V., Autorský zákon. Komentář a přílohy související. 2. vydání. Linde Praha a.s.. 2005

¹⁷ str. 28, Šebelová Marie, Autorské právo. Zákon, komentář, vzory a judikatura. Computer Press, a.s., Brno. 2006

¹⁸ str. 34, Ivo Telet: Některé základní a obecné otázky nového českého autorského zákona (1. část)

¹⁹ str. 25-26, Knap, K. a kol. Autorský zákon a přílohy související. Komentář. 5. vydání. Linde Praha a.s..1996

²⁰ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

který má povahu komplexního zvláštního zákona soukromého. Týká se zejména oblasti soukromoprávních vztahů, ve veřejnoprávní sféře je pak zastoupena především rolí státu v kolektivní správě autorských práv.²¹ Autorský zákon je tzv. *lex specialis* v rámci občanského zákoníku, což se projevuje v jeho jednodušší aplikaci (jde o projev právní zásady *lex specialis derogat legi generali* obsažené v § 1 odst. 3 starého občanského zákoníku). Pokud danou úpravu neobsahuje ani občanský zákoník, pak je namísto použití analogie – nejprve analogie podle autorského zákona, poté analogie dle občanského zákoníku. Taktéž nový občanský zákoník (dále „NOZ“) č. 89/2012 Sb., který nabyl účinnosti 1. 1. 2014, upravuje princip subsidiarity NOZ, spočívající v tom, že se na práva a povinnosti osobní a majetkové povahy použijí ustanovení NOZ v rozsahu, v jakém je neupravují jiné právní předpisy.

B) mezinárodní

Vedle vnitrostátního práva tvoří důležitou součástí právní úpravy také bilaterální i multilaterální mezinárodní smlouvy a mezinárodní pakty o lidských právech. Mezi nejdůležitější mezinárodní smlouvy autorskoprávního charakteru, kde je signatářem i ČR, lze uvést:

1. Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl z roku 1886 (dále jen „BÚ“). Tato dohoda tvoří hlavní pilíř autorskoprávní ochrany, který položil základy mezinárodního autorského práva. Státy, které jsou signatářem BÚ, tvoří dohromady Unii pro ochranu práv autorů k jejich literárním a uměleckým dílům. Obsahuje tzv. zásadu minimální ochrany, tedy povinnost ochrany autorského práva alespoň na minimální úrovni. Mimo to stanoví také další důležité zásady jako zásadu univerzality (může se jí účastnit jakýkoliv stát), zásadu asimilace (uplatňování národního režimu – tedy nakládání s cizími právními předpisy jako s právními vlastními), zásadu teritoriality, neformální ochrany atd. Dále upravuje ochranu výlučných práv autorských osobnostních a majetkových., výjimky a omezení výlučných práv a dobu ochrany.²²

2. Všeobecná úmluva o právu autorském uzavřená v Ženevě z roku 1952. Tato úmluva má dnes význam jen ve vztahu ke státům, které nejsou členskými státy Unie pro ochranu práv autorů k jejich literárním a uměleckým dílům a které nepodepsaly Bernskou úmluvu. V čl. III upravuje tzv. copyrightové doložky (výhrady), které usnadňují ochranu děl z členských států

²¹ str. 2, Chaloupková, H., Holý, P. Autorský zákon. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012

²² str. 168-169, Švestka, Dvořák a kol., Občanské právo hmotné 3. 5. vydání. Wolters Kluwer, 2009

s neformální ochranou (např. R) ve státech, které jsou založeny na formální ochraně (např. USA). Ve státech s formální ochranou jsou tato díla chráněna za předpokladu, že od prvního zveřejnění obsahují značku © a popisují jméno autora.

3. Dohoda o obchodních aspektech práv duševního vlastnictví (TRIPS) z roku 1994. Tato dohoda upravuje široké spektrum práv duševního vlastnictví a odkazuje na minimální standard ochrany podle Bernské a Římské úmluvy (pro výkonné umění). Mimo to obsahuje i některá nová absolutní práva – zejména právo na ochranu databází a počítačových programů. V čl. 13 obsahuje tzv. přístupový test a také upravuje závazky států, které mají přijmout v oblasti vynucování práva.

4. tzv. internetové smlouvy z roku 1996 - **Smlouva WIPO o právu autorském a Smlouva WIPO o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech**. Tyto smlouvy mají hlavní význam z hlediska aktualizace mezinárodní ochrany autorského práva, zabývají se novými způsoby užití děl v digitálním prostředí a bojem proti celosvětovému (globálnímu) porušování autorských práv.²³

C) evropské

Významným zdrojem právní úpravy jsou nepochybně také předpisy EU, zejména v podobě směrnic, stanovících úroveň, jakého se má v dané otázce dosáhnout. Česká právní úprava je v tomto ohledu silně ovlivněna evropskou regulací, která se zabývá především oblastí majetkových práv autorských. Nejdůležitější přínos evropské úpravy lze spatřovat v těchto oblastech: absolutní autorskoprávní ochrana počítačových programů, databází a fotografií, úprava doby trvání majetkových práv (prodloužení na 70 let), doplnění katalogu majetkových práv (např. o právo na pronájem a půjčování), úprava audiovizuálních děl (stanovení domněnky autorství režiséra) a v neposlední řadě také stanovení etných výjimek a omezení z práv.²⁴

Pro oblast výtvarného umění a autorského práva jsou nejdůležitější tyto směrnice: směrnice Rady 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování, a o některých právech příbuzných právu autorskému v oblasti duševního vlastnictví, směrnice Rady 93/98/EHS o harmonizaci doby ochrany autorského práva a některých příbuzných práv, směrnice

²³ tamtéž

²⁴ str. 55-56, JUDr. Dobichovský, T., Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a činnosti WIPO. Linde Praha, a.s., 2004

Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu autora na odměnu z optovného prodeje originálu umleckého díla („Resale směrnice“), směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES o vymáhání práv duševního vlastnictví a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (známá jako „Informační směrnice“). Poslední dvě jmenované směrnice patří mezi tzv. směrnice nové generace, které se oproti dřívější úpravě liší hlavně komplexnější úpravou a širším rozsahem s horizontálním dopadem.²⁵

2) Obsah autorského práva u výtvarných děl

Starší autorský zákon je postaven na dualistické (resp. přesněji ekeno quasidualistické) koncepci a rozděluje autorská práva na výlučně osobnostní (§ 11) a výlučně majetková práva autora (§ 12 a násl.).

Osobnostní práva jsou vázána na osobu autora-pvodce díla, s výlučně jeho osobou a jeho smrtí také zanikají. Tato práva jsou neprevoditelná na jiné osoby a ani sám autor se jich nemůže vzdát. Mezi osobnostní práva patří na prvním místě právo autora rozhodnout o zveřejnění svého díla, resp. o prvním způsobu představení díla ve veřejnosti, tedy například vystavení obrazu. Autor má také právo osobovat si autorství včetně práva na autorské označení, a to pod vlastním jménem, anonymně nebo i pod umleckým pseudonymem. Autorské označení může být v podobě osobního uvedení autorem (výtvarník sám uvede své dílo, například v rámci vernisáže) nebo písemného odkazu-nápisu u díla. Takové právo ale ze zákona vyplývá výslovně jen pro první zveřejnění díla. Při dalším užití díla má autor právo rozhodnout o konkrétním způsobu uvedení svého jména (včetně přesného místa a písma) jen za předpokladu, že tak stanoví smlouva.²⁶ Dalším osobnostním právem je právo na nedotknutelnost díla. Tím se rozumí v první řadě právo autora udělit svolení k jakémukoliv zásahu do díla. Dle judikatury právo na nedotknutelnost díla spočívá „ve výlučně právu autora provádět na díle jakékoliv změny nebo úpravy, které zasahují do umleckého pojetí díla.“²⁷ Právo na nedotknutelnost díla v sobě také zahrnuje ochranu integrity díla z hlediska

²⁵ str. 54 JUDr. Dobichovský, T., Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a úmluvy WIPO. Linde Praha, a.s., 2004

²⁶ str. 47, Šebelová Marie, Autorské právo. Zákon, komentář, vzory a judikatura. Computer Press, a.s., Brno, 2006

²⁷ Rozhodnutí MS v Praze, sp. zn. 13 Co 216/90

obsahu i formy, zákaz užití díla zp sobem snižujícím jeho hodnotu a s ním související právo na autorský dohled. Ustanovení upravující právo na nedotknutelnost díla je ale zcela z ejm demonstrativní, lze sem proto za adit i právo na autorskou korekturu. Toto právo platí ale jen v p ípad d l vytvá ených na základ licen ních smluv nakladatelských. Ustanovení je navíc dispozitivní, lze jej tedy smluvn omezit i vylou it.

Zánik práv po smrti autora není absolutní, je třeba brát z etel i na specifikum **tzv. postmortální ochrany díla**. Jde o práva vznikající okamžikem smrti autora a spo ívající v tom, že ani po jeho smrti si nikdo nesmí osobovat autorství k dílu, dále dílo nesmí být, asov neomezen , užíváno zp sobem snižujícím jeho hodnotu a z stává zachováno i právo na autorské ozna ení, avšak pouze je-li to obvyklé. Tato práva sv d í v první ad osobám autorovi blízkým (nikoliv tedy nutn d dic m, a koliv jimi mohou být také), dále právnickým osobám sdružujícím autory nebo p íslušnému kolektivnímu správci.

Majetková práva jsou práva ekonomického významu, jichž se autor nem že vzdát. Jsou nep evoditelná a není možné je postihnout výkonem rozhodnutí (s výjimkou pohledávek vzniklých z t chto práv). Trvají po celou dobu autorova života a 70 let po jeho smrti, krom toho jsou také zp sobilým p edm tem d dictví. D líme je na dv základní skupiny – právo dílo užít a jiná majetková práva. Právo dílo užít je základním majetkovým právem, jde o výlu né právo autora dílo zp ístup ovat i s ním nakládat. Sou ástí tohoto práva je i možnost ud lit jiné osob smlouvou oprávn ní k výkonu tohoto práva (jde o formu licen ní smlouvy, která nemusí být vždy písemná). Bez takového oprávn ní mohou jiné osoby dílo užít pouze na základ zákonné licence nebo volného užití díla. Vzhledem k tomu, že cílem této v decké práce není komplexní výklad autorského zákona, omezím se pouze na stru né poznámky k výtvarným díl m. Takovým volným užitím v rámci d l výtvarných rozumíme nap íklad zhotovení rozmnoženiny nebo napodobeniny výtvarného díla pro osobní pot ebu fyzické osoby, p í emž jsou striktn stanoveny podmínky, aby nedošlo k zám n s originálem. V první ad se musí jednat o rozmnoženinu díla, které již bylo zve ejn no. Mezi další podmínky pat í z etelné ozna ení rozmnoženiny a užití rozmnoženiny jen k uvedenému ú elu. P íkladem zákonné licence m že být citace za ilustra ním ú elem výuky - u itelka, která rozdá svým žák m kopie obraz známého malí e, nebo citace za ú elem kritiky i recenze vztahující se k dílu autora. Jako další typy zákonné licence m žeme uvést za azení vyobrazení výtvarného díla do katalogu za ú elem propagace výstavy i prodeje, výstavní licenci pro vlastníka originálu/ rozmnoženiny i vyp j itele výtvarného díla (za p edpokladu, že autor toto oprávn ní p í p evodu vlastnictví výslovn nezapov d l) nebo užití díla umíst něho na

veřejném prostranství. V souvislosti s posledně zmíněným institutem lze poukázat na rozsudek Nejvyššího soudu, na základě kterého: „*hromadná výroba napodobenin není volným užitím díla, je proto k ní zapotřebí souhlasu autora.*“ Nejvyšší soud judikoval, že, aby se mohlo jednat o žádné užití díla umístěného na veřejném prostranství, muselo by jít o napodobeninu, která by sice z části byla reprodukcí, ale součástí by byla novým uměleckým dílem – výsledkem samostatné autorské činnosti v jiném oboru výtvarného umění. Takovou činností ovšem nemůže být hromadně (sériově) vyrobená napodobenina (v této kauze dílo užitého umění – líčkový kalíšek s napodobeninou architektonického díla – televizní vlně).²⁸

Právem dílo užit se rozumí soubor **práv mechanické povahy**, tedy skupina práv souvisejících s fixací díla na hmotný nosič a s nakládáním s takovým nosičem. Jde o jednotlivé způsoby užití díla, které vyžadují vždy souhlas autora (licenci) na rozdíl od zákonné licence nebo volného užití díla. Zákon vyjmenovává jednotlivé způsoby užití díla v ustanovení § 12 odst. 4 a ty poté dále konkretizuje v dalších ustanoveních § 13 - 17. Jedná se zejména o **právo na rozmnožování díla**, tj. zhotovování do dočasných i trvalých rozmnoženin různou formou (ve formě tiskové, obrazové, zvukové atd.), **právo na rozšíření originálu nebo rozmnoženin díla**, tj. způsoby šíření díla ve hmotné podobě prodejem i jiným převodem vlastnického práva (darování), toto právo se po prvním převodu konzumuje (vyčerpá) a nový nabyvatel je oprávněn jej volně rozšiřovat dále. Dále sem patří **právo na pronájem originálu nebo rozmnoženiny díla**, tj. poskytnutí díla k dočasné osobní potřebě, za účelem přímého i nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, **právo na půjčování originálu nebo rozmnoženiny díla**, tj. poskytnutí díla k dočasné osobní potřebě, ovšem nikoliv za účelem hospodářského i obchodního prospěchu a zpravidla prostřednictvím veřejného půjčovacího zařízení (veřejná knihovna, škola). Posledním mechanickým právem dílo užit je **právo na vystavování originálu nebo rozmnoženiny**. Zde jde o institut způsoby šíření díla ve veřejnosti umožňujícím zhlédnutí i jiného vnímání díla na výstavě i ve veřejném prostoru, v případě výtvarných děl často využívaný (např. vystavení obrazu v galerii). Druhou velkou skupinou práva dílo užit tvoří **práva na sdělování díla ve veřejnosti** (§ 18), tj. práva na způsoby šíření díla v nehmotné podobě, živě nebo ze záznamu, po drátě i bezdrátově, přímě i nepřímě adresátem takového sdělení je veřejnost. Sdělování díla ve veřejnosti zahrnuje také způsoby šíření díla pomocí počítačové, telekomunikační i obdobné sítě.

²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu SR z 26. 3. 1976, sp. zn. 3 Cz 13/76

Právo dílo užívat lze rozlišovat nejen z hlediska zákonných způsobů užití díla, ale také podle toho, zda jde o **užití díla v jeho přirozeném podání**, anebo **v podobě přetvořené či jinak změněné**. Přetvořením či jinou změnou díla rozumíme zpracování díla v elektronické podobě, spojení s dílem jiným nebo zařazení díla do souboru či díla audiovizuálního; též sem patří změna označení autora, názvu díla nebo jiná změna.²⁹

Ustanovení § 12 odst. 3 upravuje **právo autora na přístup k věci**. De facto se jedná i o vymezení vztahu mezi autorským právem a právem vlastnickým. Autor má právo žádat na vlastníku věci, jejímž předmětem je dílo vyjádřeno (např. obraz či socha), aby mu ji zpřístupnil, pokud by to bylo k výkonu svých autorských práv. Vlastník ovšem není povinen věc vydat, na žádost autora ale musí zhotovit fotografii nebo jinou rozmnoženinu díla. V praxi je toto ustanovení hojně využíváno – např. vlastník se s autorem písemně dohodne na zapůjčení obrazu na výstavu.³⁰

Mezi **jiná majetková práva** patří zejména právo na odměnu při obchodním prodeji originálu uměleckého díla (tzv. *resale royalty right* nebo *droit de suite* – právo na slušné vypořádání) a právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu (tzv. *personal reproduction royalty right*).³¹

Právo na odměnu při obchodním prodeji originálu uměleckého díla není v českém právním prostředí žádnou novinkou. Jedná se o institut regulovaný směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu autora na odměnu z obchodního prodeje originálu uměleckého díla (tzv. „Resale směrnice“), přičemž tato evropská úprava byla promítnuta do novely autorského zákona č. 216/2006 Sb. Podle názoru některých teoretik je někdy toto právo označováno jako „hybridní právo“, neboť spojuje znaky osobnostních i majetkových práv. Prvek osobnostní je spatřován v tom, že se právo přiznává autorovi i poté, co se originál díla prodá další osobě, a to i obchodně. Nicméně oproti čistě osobnostním právům zde ekonomická povaha jednoznačně převažuje.³² Aby mohlo být právo přiznáno,

²⁹ str. 47-48, Ivo Telec: Některé základní a obecné otázky nového českého autorského zákona (2. část). Bulletin advokacie č. 3/2001

³⁰ str. 174, Jakl, L. Právní ochrana duševního vlastnictví. Metropolitní univerzita Praha. 2011

³¹ str. 33-37, Telec, I., Tuma, P. Pohled práva duševního vlastnictví. Česká právní ochrana 2. Doplněk. Brno. 2006

³² str. 32, Kříž, J. a kol., Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2011 (kapitola Adély Faladové)

musí být splněny kumulativně tyto podmínky: musí dojít k úplatnému převodu vlastnického práva k originálu uměleckého díla a výše ceny, za kterou se dílo prodává, musí dosáhnout alespoň 1500 EUR. Osobami povinnými k zaplacení odměny jsou společně a nerozdílně obchodník, který se takového prodeje účastní (osoba soustavně obchodující s uměleckými díly – například provozovatel galerie nebo pořadatel dražby) a prodávající (vlastník originálu uměleckého díla), zde platí, že jde o jednu a tutéž osobu. V zájmu podpory obchodu s uměním a se zetelem ke zvláštnímu postavení galerií, konstituuje zákon v ustanovení § 24 odst. 4 výjimku z aplikovatelnosti daného práva. Tato výjimka se vztahuje na první opětovný prodej díla, který se uskuteční méně než tři roky po nabytí díla od autora a za předpokladu, že kupní cena díla nepřekročí 10 000 EUR. Zákon dále demonstrativním výčtem vymezuje, co se pro účely ustanovení má za originál uměleckého díla. Rozumí se tím zejména výtvarná díla – obrazy, malby, kresby, sochy, různé typy grafických děl, dále fotografická díla i některé typy děl užitého umění (autorský šperk, sklo, keramika). Výjimku tvoří díla užitého umění (neuvedená v předchozí větě, a která nespĺují znaky originálu uměleckých děl), díla architektonická vyjádřená stavbou a rukopisy spisovatelů a skladatelů – na tato díla se tedy právo na odměnu nevztahuje.³³ Výše autorské odměny je stanovena v příloze zákona, přičemž sazba je převzata z výše uvedené směrnice. Směrnice také uvádí, že tato autorská odměna má být stanovena jako procentní podíl z prodejní ceny díla a nikoliv jako přírůžka, o kterou se zvyšuje převodní hodnota díla.³⁴ Pro výpočet je tedy stanoveno pět procentních skupin ve výši 4%, 3%, 1%, 0,5% a 0,25%.³⁵ Toto právo je předmětem povinné kolektivní správy, správcem je občanské sdružení GESTOR, které bylo na základě oznámení Ministerstva kultury rozhodnutím oprávněné k výkonu kolektivní správy ze dne 24. května 2002 ustanoveno kolektivním správcem pro správu tohoto majetkového práva.

Právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu a vlastní vnitřní potřebu je rovněž majetkovým právem autora na zvláštní odměnu, a to v případě výrobce a dovozce přístrojů ke zhotovování rozmnoženin zvukových i zvukovobrazových záznamů, kopírovacích přístrojů, nenahraných nosičů nebo poskytovatel kopírovacích služeb. Jde o právo kolektivně spravované na základě oprávnění Ministerstva kultury organizací OSA (Ochranným svazem autorským). Toto právo není koncipováno

³³ str. 42-43, Chaloupková, H., Holý, P. Autorský zákon. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012

³⁴ preambule směrnice 2001/84/ES o právu na opětovný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla

³⁵ str. 45, Kříž, J. a kol., Aktuální otázky práva autorského a práv přímých. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2011 (kapitola Adély Faladové)

primárně jako právo na odměnu za užití – reálné pořízení rozmnoženiny, nýbrž jako právo na odměnu z vytvoření a získání možnosti a podmínek pro poizování těchto rozmnoženin. V této souvislosti můžeme odkázat na rozhodnutí Soudního dvora EU ve věci Padawan SL.³⁶

3) Výtvarné dílo a jiné typy vizuálního umlecké tvorby

V jedné z předchozích kapitol jsme si vymezili blíže pojem autorské dílo, stejně jako podmínky, které musí být splněny, aby se o autorské dílo mohlo vůbec jednat. Nyní se blíže podíváme na díla vizuálního umění, tedy výtvarná díla.

Výtvarné dílo je uvedeno spolu s dalšími kategoriemi děl v rámci demonstrativního druhového výčtu v ustanovení § 2 odst. 1 autorského zákona. Jedná se o dílo, které vyjadřuje umleckou tvorbu myšlenku pomocí výrazového prostředku tvaru nebo barvy. Mezi klasické a tradiční kategorie, které v rámci výtvarných děl rozeznáváme, patří dílo malířské, grafické a sochařské. Takové dílo může být plošné nebo prostorové, podle toho rozlišujeme díla dvou rozměrná (malířská a grafická) i trojrozměrná (sochařská). Charakteristickou a významnou vlastností je jejich přímé spojení s hmotným substrátem, které má význam především z hlediska realizace autorského práva. Dílo je tedy třeba odlišit od hmotného substrátu, ke kterému je připojeno – malbu od malířského plátna, kresbu od výkresu a sochařské dílo od samotného modelu sochy.³⁷ Do skupiny výtvarných děl (konkrétně tzv. jiných výtvarných děl) řadíme také díla vznikající za použití počítačové techniky – například grafických počítačových programů, nebo díla vznikající prostřednictvím internetové sítě (webdesign).³⁸

Díla malířská zahrnují malby, kresby, rytiny, fresky, graffiti apod. Může jít i o díla vytvořená za použití elektronických grafických prostředků (nikoliv ale díla grafická). Nemusí být tedy vytvořená za použití klasických malířských technik a barev. Konkrétně jde o díla

³⁶ Rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-467/08 o předběžné otázce, která mu byla předložena Audiencia Provincial de Barcelona (Španělsko) v rámci sporu mezi **Padawan SL a SGAE**; více k tomu například Jan Mates: Konec plošné autorské daně aneb § 25 autorského zákona ve světle rozhodnutí Soudního dvora ve věci Padawan, [Bulletin advokacie 4/2011, s. 20]

³⁷ Strážnická, V. Autorskoprávní ochrana umleckých děl výtvarných. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta právnická.

³⁸ str. 46, Kříž, J., Holcová I., Korda J., Kolesanová V., Autorský zákon. Komentář a přílohy související. 2. vydání. Linde Praha a.s.. 2005

„vyjad ující tv r í myšlenku prost ednictvím jejího statického vizuálního zachycení p ímo na dvourozm rný podklad bez použití technických optických prost edk .“³⁹

Díla grafická tvo í rytiny, hlubotisky, litografie, lepty, drobné grafiky – nap . pohlednice, omalovánky i nálepky, dále užití grafiky – nap . podniková ozna ení, logotypy, grafická ztvárn ní ochranných známek i emblémy, poštovní známky, kolkové známky, n které listinné cenné papíry, bankovky, šeky i platební karty, dále grafické obrazce – typogramy a n které plakáty a letáky. Hlavní rozdíl oproti díl m malí ským spo ívá v technice jejich výroby – jde o nep ímé vizuální zachycení myšlenky na podklad grafických desek, které se nakonec vytiskne na jiný podklad.⁴⁰ Zde m žeme uvést p ípad z praxe, kdy se Vrchní soud v Praze zabýval odvoláním v kauze „ eský sen,“ konkrétn eoprávn ným užitím výtvarného grafického díla – logotypu „ eský sen,“ a propaga ního letáku „Hypermarket eský sen“⁴¹

Mezi **díla socha ská** adíme nejrn žší typy plastik, soch, reliéf . Tv r í myšlenka je zde vyjád ena prostorov (pat í tedy mezi díla trojrozm rná) na základ zpracování hmotné masy.

Poslední kategorií jsou **tzv. jiná díla výtvarná**, která stojí vedle klasického pojetí výtvarného díla. Zde práv adíme i nejrn žší typy moderní vizuální tvorby, mnohdy obtížn uchopitelné, jako performance i videoart. Pat í sem také nap . japonské um ní krásného písma - kaligrafie, po íta ová grafika nebo výtvarn ztvárn né mapy, které spadají do oblasti estetiky (tzv. um lecké mapy, které je t eba odlišit od v deckých d l kartografických).⁴²

Zvláštní kategorií tvo í **díla architektonická a díla užitého um ní**. Zatímco d ív jší zákoník z roku 1965 adil architektonická díla i díla užitého um ní p ímo mezi výtvarná díla, z dnešního pohledu jde o terminologický o íšek. N kdy bývají uvád na zvláš , ale svým charakterem stále považována za díla výtvarná,⁴³ n kdy bývají p ímo ozna ována za „zvláštní

³⁹ str. 29, Tepec, I., T ma, P., Autorský zákon. Komentá . 1. vydání. C.H.Beck. 2007

⁴⁰ str. 29, Tepec, I., T ma, P., Autorský zákon. Komentá . 1. vydání. C.H.Beck. 2007

⁴¹ rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 55/2006

⁴² str. 73, Knap, K., Opltová, M., K íž, J., R ži ka, M., Práva k nehmotným statk m, CODEX. 1994

⁴³ str. 47, K íž, J., Holcová I., Korda J., K es anová V., Autorský zákon. Komentá a p edpisy související. 2. vydání. Linde Praha a.s.. 2005

druhy díla výtvarného⁴⁴. Prof. Telec zase uvádí: „*sou asný autorský zákon architektonická díla považuje za zvláštní kategorii díla vedle díla výtvarných. Toto pojetí přesně ji postihuje škálu možností architektonického vyjádření životního prostředí, z nichž některé leží již mimo tradičně chápanou hranici výtvarného umění (např. zahradní architektura, urbanistická díla apod.)*“⁴⁵ **Díla architektonická** zahrnují nejrozličnější stavby, interiéry, architektonické makety a modely, výtvoary zahradní a jevištní architektury, výtvoary urbanistické a jiná díla z oblasti architektury, jež jsou prostorově vyjádřena konstrukcemi.⁴⁶ Patí sem také díla vyjádřená architektonickými plány, projekty a rozličnými náčrtky. Je pro ně charakteristické „*individuální estetické ztvárnění prostoru tvořícího součást životního prostředí*“, a sice specifickými architektonickými prostředky tvoří formy výtvarného umění. Na základě toho rozlišujeme oblasti architektury stavební, interiérové, jevištní (tzv. scénografické) a zahradní. Naproti tomu ryze technická řešení a výkresy, stejně jako matematické výpočty mezi tato díla nespádají, nebo postrádají esenciální složku – tvořící umělecký aspekt. Základní charakteristická vlastnost je účelová determinace – jejich umělecká forma je přímo spjata s konkrétním praktickým užitným účelem, což je odlišuje od klasických díla výtvarných. Pod pojmem **díla užitého umění** chápeme například umělecký oděv, šperky, umělecké skláské, porcelánové a keramické výrobky, umělecký nábytek nebo některé typy dekorativních hraček a loutek. Může se jednat o unikátní exempláře (šperky, oděv), stejně jako o hromadně vyrobená díla denní potřeby, jejichž umělecká forma je součástí jejich užitné hodnoty a spotřební funkce (nábytek). Mají svou vlastní estetickou i užitnou funkci (jde o předměty uspokojující běžné denní potřeby), a proto je zde možný souběh autorskoprávní a průmyslově-vzorové ochrany.⁴⁷

4) Současné trendy ve vizuálním umění a jejich autorskoprávní ochrana

Mezi nejzajímavějšími novými formami vizuální umělecké tvorby, o kterých se v souvislosti s autorskoprávní problematikou hodně diskutuje, patří street art. Jedná se o druh

⁴⁴ str. 32, Šebelová Marie, Autorské právo. Zákon, komentář, vzory a judikatura. Computer Press, a.s., Brno. 2006

⁴⁵ str. 29, Telec, I., Těma, P., Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. C.H.Beck. 2007

⁴⁶ str. 29, Telec, I., Těma, P., Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. C.H.Beck. 2007

⁴⁷ str. 47, Kříž, J., Holcová I., Korda J., Křesánová V., Autorský zákon. Komentář a přílohy související. 2. vydání. Linde Praha a.s. 2005

„pouli ního um ní,“ tedy o tvorbu ve veřejném (místním) prostoru, která má ovšem podstatný rys, a sice nelegálnost. Street art a graffiti jsou formy ilegálního umění, které vznikly v prostředí New Yorku a dalších severoamerických měst ke konci 70. let. První představitelé graffiti scény pocházeli tak či tak bez výjimky z prostředí sociálně vyloučených a chudých prostředí. Postupem času se tato umlecká oblast rozšířila do celého světa a fenomén graffiti si začal osvojovat nejen chudá zrodná mládež, ale i budoucí uznávaní umělci - street art se tak dostává z ulice do galerií a aukčních síní. Důležitou roli získává také ze sociologického hlediska, street art kolem sebe vytváří početné subkultury, které mezi sebou soupeří. Zcela pochopitelně se tedy nabízí otázka, proč se stává mezi mladými tak populárním? Důvodem může být nepořádek – od ryze existenciálních, tedy určitě potřeby sebevyjádření a identifikace v anonymním městské džungli, až po snahu ocitnout se v opozici proti mechanismům establishmentu. Navíc jde o velice otevřenou a flexibilní formu umění, dynamickou a proměnlivou výtvarně, která se snaží o komunikaci s veřejností. Reflektuje aktuální politickou scénu, stejně jako globální problémy lidstva – v tomto kontextu umělec na sebe často bere podobu společensky angažovaného kritika, příkladem může být asi nejznámější street artový umělec současnosti Banksy.

Poměrně zajímavým tématem je i vztah street artu a autorského práva, stejně jako vztah street artu a práv těchto osob (zejména vlastníků takto dotčených nemovitostí). A kolik se může zdát tato otázka poněkud nepatřičná, nebo graffiti a street art je stále velkou částí veřejnosti považováno spíše za projev vandalizmu než za umělecké dílo, zdá se být v dnešní době aktuální. V první řadě si tedy položíme otázku – je street artové dílo autorským dílem a spadá vůbec do režimu autorskoprávní ochrany? Neexistuje důvod, proč by se na vizuální street artové dílo v případě splnění pojmových znaků uměleckého díla nemělo vztahovat ochrana autorským právem. Jde o jedinečný výsledek duševní tvůrčí činnosti autora – umělcem si vytváří svůj specifický nezaměnitelný styl. Tento výsledek je zhmotněn v grafické podobě výrazovými prostředky tvaru a barvy na různých stavbách a legálních i nelegálních plochách, je tedy naplněn i druhý obligatorní znak autorského díla, a sice vyjádření v objektivně vnímatelné podobě. Hledisko trvalosti zde nehraje žádnou roli, tudíž i krátkodobé „pouliňské“ výtvořiny, které v této oblasti umění převažují, mohou být chráněny. Problematické ovšem může být vymezení, co všechno lze ještě považovat za street art a co již nikoliv. Tato otázka by asi musela být předmětem široké odborné diskuze a i tak by zůstala pravděpodobně z velké části nevyřešena. Pro doplnění zde uvádím citaci z právní-filozofické publikace prof. Iva Telce, týkající se požadavku estetického prvku u autorských děl: „Pokud jde o díla literární

nebo o jiná díla umlecká, tedy o objektivní umleckou hodnotu jimi vyjádřenou, nelze se obejít bez umlecko-estetického pojmu krásy. Rozumno krásy umění. Naprostý nedostatek krásy literárního i umleckého díla (naprostá ošklivost díla), spojený s objektivní nemožností duchovního prožití, resp. prožití krásy, znamená právní nemožnost podrobení určitého statku právní ochraně právem autorským. Na druhé straně to ale nezavdává apriornímu vyloučení i naprosto ošklivého nehmotného statku z jakékoliv právní ochrany, když se pro takové případy nabízí právní ochrana např. právem pro myšlový vzorový nebo právem proti nekalé soutěži, ovšem v rámci splnění příslušných legálních pojmových znaků.⁴⁸ Šlo by o velice komplikovanou situaci, vyžadující práci s tak relativními pojmy jako „krása“ a „estetický prožitek.“ Z právního úhlu pohledu by zpravidla z autorskoprávní ochrany street artu byly vyloučeny tzv. tagy. Nejde totiž o autorská díla v pravém slova smyslu, ale spíše o formu umleckého podpisu i krátkého označení díla (převodně se zrodily z předzvěky umělce a ústa ulice, ve které žil).⁴⁹ Analogicky jde de facto o obdobu obyčejného podpisu, jehož grafická podoba také není chráněna. Jak již jsme zmínili v jedné z dřívějších kapitol, samotný tvůrčí proces chráněn rovněž není, chrání se až výsledné dílo. Nelegální pořízení takového díla je tedy irelevantní ve vztahu k autorskému právu, autorské právo vzniká okamžikem vytvoření díla, a kolik došlo k nelegálnímu „posprejování“ cizího objektu (což ovšem nevylučuje ve vnitřní odpovědnosti umělce). Spojení street artu a práv těchto osob se ovšem jeví jako významný problém. Okamžikem pomalování cizího objektu se autorské právo dostává do střetu s dalšími právy zde působícími, zejména s vlastnickým právem k hmotnému objektu – nemovitosti, nejčastěji cizí stavby i zdi. Dojde tedy k zásahu do vlastnického práva a v této chvíli musí autorské právo ustoupit. Barevná plocha se stává součástí věci a přechází tedy do vlastnictví majitele této zdi i stavby. Dojde k podstatnému omezení zejména autorských majetkových práv, vlastník věci může nechat dílo zamalovat i jinak odstranit. Jediný takový postup se jeví jako rozumný a logický, v souladu s obecnými zásadami soukromého práva jako je ochrana dobrých mravů a zásada „nikdo nemůže mít prospěch ze svého protiprávního jednání.“ Ochrana autora ale přetrvává zejména v rovině práv osobnostních, vlastník věci si nesmí osobovat autorství k tomuto dílu. Podobně zůstávají zachována i ta která autorská práva

⁴⁸ str. 24-25, Telec, I., Pojmové znaky duševního vlastnictví. C. H. Beck. 2012

⁴⁹ Baumannová, K. Street art jako forma protestu i umění. České Budějovice, 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta.

majetková – kupříkladu vlastník v ní nesmí bez souhlasu autora rozšířovat rozmnoženiny díla a komerčně je využívat.⁵⁰

Pro lepší představu fungování ochrany autorských osobnostních a majetkových práv v oblasti výtvarného umění nyní uvedeme pár známých příkladů z praxe. Začneme nejdříve známým „výtvarnickým sporem“ mezi dídici malíře Josefa Lady a malířem Tomášem Vačkem, nositelem ceny Jindřicha Chaloupeckého. Podstatou sporu byla „inspirace zlidovými ladovskými figurkami,“ ke kterým mladý malíř přikreslil pohlavní znaky.⁵¹ Kauza vyvolala ve společnosti značný zájem a vynesla na světlo do té doby u nás příliš často neřešenou otázku státní autorskoprávní ochrany s uměleckými svobodami. Spor vyvolal poměrně širokou diskusi mezi kunsthistoriky, umělci, právníkou obcí, ale i širší laickou veřejností. Zatímco skupina umělců a kunsthistoriků se zaštiťovala pojmy jako je „interpretace cizího díla,“ „citace“ i „parafráze,“⁵² právníci stojící na straně Ladových dídic kritizovali zejména neoprávněný zásah do majetkových práv autora (nebo ta jediná přechází na autorovy dídice) – tedy užití díla bez souhlasu dídic. Kromě toho zde bylo namítáno i porušení postmortálních osobnostních práv, které zahrnuje kupříkladu i právo na to, aby dílo bylo užito způsobem nesnižujícím jeho hodnotu a právo na ochranu autorství. Jde o specifickou ochranu cti zesnulého autora, svěřící osobám autorovi blízkým, v případě, že jeho dílo je uvedeno „deshonestujícím způsobem snižujícím jeho hodnotu.“ Jedná se v podstatě o objektivní kategorii, přičemž posouzení by pravděpodobně přecházela široká právníká i odborná diskuze. V konečném výsledku by ale rozhodnutí stálo na soudu, opírajícího se o znalecké posudky odborníků. Situace tedy pro žalovaného Vačku rozhodně nebyla jednoduchá, navíc ještě musel čelit i nepřijemné kritice laické veřejnosti – byl obviňován z laciného plagiátorství a z obyčejného parazitování na všeobecně uznávaném národním tvůrčí. Kauza byla nakonec ukončena a žádosti dídic se vyhovělo – kresby nastříkané na ze Veletržního paláce nechala zakrýt sama Národní galerie ve snaze předejít eskalaci sporu.⁵³

⁵⁰ <http://www.fairart.cz/blog/street-art-vandalismus-nebo-umelecke-dilo/>

⁵¹ str. 61-63, Šalomoun, M., Ochrana názvů, postav a podobuměleckých děl, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009

⁵² více viz například citace historika a teoretika umění Jiřího Ševčíka: „*Neautenticita je nejoriginálnějším konceptem posledních let. Cizí obraz si výtvarník může přejít stejně legitimně jako třeba tvar krajiny. K vlastnímu originálnímu projevu dochází skrze dílo někoho jiného, skrze jeho interpretaci. Jak se budeme soudit s vlastníky autorských práv a s ochránci ve věcné morálce, když jsou paradoxně kopie obsaženější než originál?*“

⁵³ Třeba, P. Určit by se Lada zasmál? [Právní rádce, 6/2002, s. 30]

editel sbírky moderního a současného umění Tomáš Vlček se ale v televizi ve snaze zavdít kunsthistorikům a umělcům otevřeně zastal postmoderní svobody v tvorbě.⁵⁴

Z judikatury můžeme uvést další ukázkou neoprávněného zásahu do autorských práv malíře Josefa Lady.⁵⁵ Tentokrát se jedná o trestně právní kauzu, ve které byl podnikatel obviněn z trestného činu porušování autorských práv, neboť vydával a dále distribuoval pohlednice s kresbami napodobujícími dílo Josefa Lady. Nejvyšší soud se zde pokusil vymezit kritéria pro odlišení legálního využití námětu cizího autorského díla na straně jedné a protiprávního zásahu do práv k tomuto autorskému dílu v podobě vytvoření a šíření tzv. plagiátu na straně druhé.⁵⁶ Prohlásil, že by nedošlo k neoprávněnému nakládání s autorským dílem za předpokladu, že by se jednalo pouze o využití tzv. holého námětu. V situaci, kdy ale obviněný použil i tvůrčí individuální zpracování motivu díla, které je předmětem autorskoprávní ochrany, bez souhlasu autora, resp. jeho dědiců, dopustil se tak neoprávněného zásahu do autorských práv.

Význam těchto kauz můžeme spatřovat i v nastolení řady celospolečenských otázek, které s sebou přináší. Doba 20. a 21. století se kromě fenoménu rozrušování tradičních uměleckých forem a vzniku nových podob „multimediálního umění“ vyznačuje také fenomény citací a parafrází. Naprostá většina mladých výtvarníků pracuje s náměty jiných umělců a díla tvůrčími způsoby přetváří do nových podob. Již francouzský dadaista Marcel Duchamp přemaloval Mon Lise knírek s kozí brádkou a vystavil dílo jako tzv. ready-made objekt (produkt urité estetické provokace), čímž celé dílo ironizoval. Ikona amerického pop-artu Andy Warhol zase čerpal z reklamy a americké popkultury a skrze metodu serigrafie (využití uměleckého síťotisku), přenášel na plátna fotografie slavných osobností a stavil obrazy vedle sebe, čímž dohromady vytvářel jeden motiv.⁵⁷ A konečně i v českém umění můžeme nalézt známé zástupce „vypjování námětu.“ Jedním z nich je Jiří Kolář, jeden z nejvýznamnějších českých výtvarníků 20. století a tvůrce tzv. antikoláží.

⁵⁴ http://kultura.idnes.cz/pravnik-umelec-kritik-lid-kazdy-ma-svou-pravdu-fq6-/vytvarne-umeni.aspx?c=A020225_160852_vytvarneum_ef

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 449/2007

⁵⁶ poznámka předsedy senátu Nejvyššího soudu, JUDr. Františka Púryho

⁵⁷ ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy, publikace v rámci projektu ArtCrossing. Národní galerie v Praze. 2008

Seznam literatury

Knížní publikace

1. Kříž, J., Holcová, I., Korda, J., Kesaňová, V. Autorský zákon. Komentář a přílohy související. 2. vydání. Praha: Linde, 2005, 792 s.
2. Chaloupková, H., Holý, P. Autorský zákon. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 489 s.
3. Telec, I., Tuma, P., Autorský zákon. Komentář. 1. vydání. C. H. Beck. 2007, 974 s.
4. Knap, K. a kol., Autorský zákon a přílohy související. Komentář. 5. vydání. Linde Praha a.s. 1996
5. Dobichovský, T. Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví v kontextu evropského práva, dohody TRIPS a aktivit WIPO. Praha: Linde, 2004, 225 s.
6. Telec, I. Pohled práva duševního vlastnictví. 1) Lidskoprávní základy. Licenční smlouva. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2002, 202 s.
7. Telec, I., Tuma, P. Pohled práva duševního vlastnictví. 2) Česká právní úprava. 1. vydání. Brno: Doplněk, 2006, 116 s.
8. Šebelová M., Autorské právo. Zákon, komentář, vzory a judikatura. Computer Press, a.s. Brno, 2006, 196 s.
9. Knap, K., Opltová, M., Kříž, J., Růžička, M., Práva k nehmotným statkům. Praha: CODEX. 1994, 248 s.
10. Jakl, L. Právní ochrana duševního vlastnictví. Metropolitní univerzita Praha. 2011, 168 s.
11. Šalomoun, M., Ochrana názvů, postav a podob hudebních děl, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 196 s.
12. Švestka, Dvořák a kol., Občanské právo hmotné 3. 5. vydání. Wolters Kluwer, 2009, 308 s.
13. Jakl, L. Nový občanský zákoník a duševní vlastnictví. Metropolitan University Prague Press, 2012, 163 s.

14. Kříž, J. a kol., Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2009
15. Kříž, J. a kol., Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2011
16. Kříž, J. a kol., Aktuální otázky práva autorského a práv průmyslových. Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum. 2013
17. ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy, publikace v rámci projektu ArtCrossing. Národní galerie v Praze. 2008
18. Telec, I., Pojmové znaky duševního vlastnictví. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2012, 164 s.

lánky, časopisy, jiné zdroje

1. Telec, I., Tůma, P. Pohled práva duševního vlastnictví a jeho právní ochrany v České republice: Prostředky právní ochrany duševního vlastnictví, [Právní rádce 2/2004, 14 s.]
2. Telec, I., Na které základní a obecné otázky nového českého autorského zákona, 1. část, [Bulletin advokacie 2/2001, s. 25]
3. Telec, I., Na které základní a obecné otázky nového českého autorského zákona, dokončení, [Bulletin advokacie 3/2001, s. 40]
4. Tůma, P., Určit by se Lada zasmál? [Právní rádce, 6/2002, s. 30]
5. Prokeš, M., O povaze práv autora a jedinečnosti jako znaku autorského díla, [Právní fórum 7/2012, s. 287]
6. Mates, J., Konec plošné autorské daně aneb § 25 autorského zákona ve světle rozhodnutí Soudního dvora ve věci Padawan, [Bulletin advokacie 4/2011, s. 20]
7. JUDr. Ráb, L., Základní pohled autorského práva v České republice. Studie. 2006
8. Michnová, D., K vymezení pojmu „dílo“ podle platné právní úpravy [Právník 5/1998, s. 426]
9. Hlaváč, A., Autorské právo ve využití. Wolters Kluwer ČR, a.s. [Řízení školy 6/2013, s. 13]

10. D vodová zpráva [k zákonu . 121/2000 Sb.]
11. D vodová zpráva [k zákonu . 216/2006 Sb., zm na autorského zákona]
12. Strážnická, V. Autorskoprávní ochrana um leckých d l výtvarných. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta právnická.
13. Baumannová, K. Street art jako forma protestu i um ní. eské Bud jovice, 2013. Bakalá ská práce. Jiho eská univerzita v eských Bud jovicích, Filozofická fakulta.

Zákony a jiné právní prameny

1. Usnesení p edsednictva eské národní rady . 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako sou ásti ústavního po ádku eské republiky
2. Zákon . 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o zm n n kterých zákon (autorský zákon)
3. Novela autorského zákona . 216/2006 Sb.
4. Zákon . 40/2009 Sb., trestní zákoník
5. Zákon . 89/2012 Sb., ob anský zákoník („NOZ“)
6. Zákon . 40/1964 Sb., ob anský zákoník
7. Sm rnice Rady 92/100/EHS o právu na pronájem a p j ování, a o n kterých právech p íbuzných právu autorskému v oblasti duševního vlastnictví
8. Sm rnice Rady 93/98/EHS o harmonizaci doby ochrany autorského práva a n kterých p íbuzných práv
9. Sm rnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES o právu autora na odm nu z op tovného prodeje originálu um leckého díla
10. Sm rnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES o vymáhání práv duševního vlastnictví
11. Sm rnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES o harmonizaci n kterých aspekt autorského práva a práv s ním souvisejících v informa ní spole nosti

12. Mezinárodní dohody a úmluvy

Internetové zdroje

1. <http://www.epravo.cz/top/clanky/vec-v-pravnim-smyslu-ve-vztahu-k-autorskemu-pravu-82470.html>
2. http://instinkt.tyden.cz/rubriky/ostatni/kauza/velka-dinosauri-loupez_26031.html
3. <http://life.ihned.cz/lide/c1-54593380-protesty-proti-omezovani-internetu-jsou-zbytecne-rika-advokat-frantisek-vyskocil>
4. <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/48449/graffiti-po-cesku-ilegalni-umeni-v-legalnim-svete-nesmysl.html>
5. http://kultura.idnes.cz/dedicove-josefa-lady-prekazili-vystavu-fcf-/vytvarne-umeni.aspx?c=A020108_124047_vytvarneum_kne
6. http://kultura.idnes.cz/pravnik-umelec-kritik-lid-kazdy-ma-svou-pravdu-fq6-/vytvarne-umeni.aspx?c=A020225_160852_vytvarneum_ef
1. <http://www.fairart.cz/blog/street-art-vandalismus-nebo-umelecke-dilo/>
2. <http://www.fairart.cz/blog/ukradeny-banksy-nove-otazky-graffiti-v-pravu/>
3. <http://www.fairart.cz/blog/martin-o-sve-stazi-vnew-yorku-proc-bychom-meli-venovat-pozornost-pripadu-mekky-svetoveho-graffiti-5pointz/>
4. <http://freshspace.cz/category/graffiti/streetart/>
5. <http://www.streetarts.estranky.cz/clanky/historie-graffiti-a-street-artu.html>
6. <http://www.abicko.cz/clanek/system-tema/8504/street-art-barvy-mesta.html>

Rozhodnutí a usnesení soud

1. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 4924/2007
2. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 13 Co 216/90
3. Rozsudek Nejvyššího soudu SR z 26. 3. 1976, sp. zn. 3 Cz 13/76
4. Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 Cmo 55/2006
5. Usnesení Nejvyššího soudu R ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 449/2007

6. Rozhodnutí Soudního dvora ve věci C-467/08 o předběžné otázce která mu byla předložena Audiencia Provincial de Barcelona (Španělsko) v rámci sporu mezi Padawan SL a SGAE